

Esbós d'una nova agenda per a la formació docent

Més enllà de la instrucció i la funcionalitat

per Antonio Bernal Guerrero

Quan circumscrivim la nostra reflexió al sistema escolar, gairebé no hi haurà discrepància a afirmar que la qualitat educativa està vinculada a l'ajuda que oferim a l'alumnat per al seu ple desenvolupament. Aquesta afirmació, tantes vegades repetida i de tantes formes al llarg del temps, sovint no és sinó un tòpic entre aquesta miríada de llocs comuns en els quals es desplega la nostra existència. Si es repara en això, aquesta asseveració no deixa de ser una abstracció. En realitat, del que es tracta és d'ajudar a l'educació de cada estudiant, un ésser únic, algú irrepetible, que no està fet en sèrie. Canvien

Cada persona reclama reconeixement de la seva dignitat, ens reivindica, ho sàpiga o no, el seu lloc en el món

les circumstàncies, evidentment, i travessem temps d'enorme incertesa; però hi ha una veritat igualment latent: cada persona reclama reconeixement de la seva dignitat, ens reivindica, ho sàpiga o no, el seu lloc en el món. Aproximar-se a aquesta noble finalitat no pot fer-se si renunciem a la cerca de sentit, a l'assoliment del coneixement que pugui conduir a la saviesa. Evitar les limitacions de la funcionalitat suposa obrir-se a una agenda d'aprenentatge més ampli, substantiu i profund.

No amago el meu descoratjament quan llegeixo, escolto o veig, amb major freqüència de la desitjable, opinions que instrumentalitzen l'educació sota diferents propòsits convertint-la en una dansa multicolor de petites misèries, que proposen solucions parcials o simples al problema de la qualitat educativa, que es deixen arrabassar per una nostàlgica idealització del passat o, encara pitjor, que dibuixen escenaris apocalíptics on sobran els docents i les institucions escolars. Si alguna cosa hem

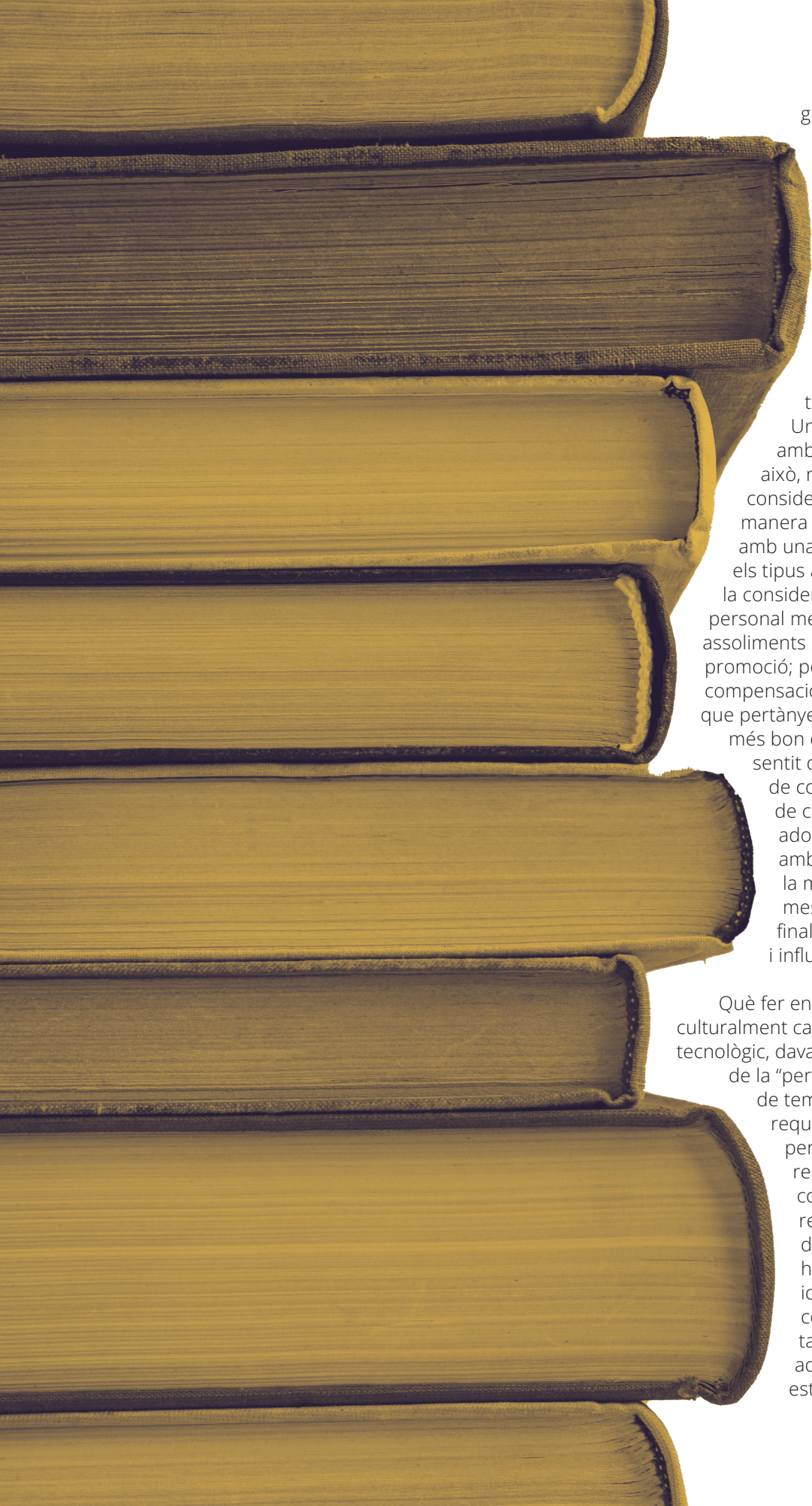
Analitzar i comprendre l'educació és una labor molt complexa. No es remeia amb preteses solucions curtterministes

hagut d'aprendre de les últimes dècades és que analitzar i comprendre l'educació és una labor molt complexa. No se soluciona des de plantejaments ideològics en excés simples, ni amb preteses solucions curtterministes (aquestes urgències generalment adoptades des de les agendes polítiques de torn). No pretenem realitzar aquí un esbós d'aquesta complexitat, però sí afirmar que el problema de la qualitat de l'educació no es resol simplement des del sentit comú, proporcionant bones raons. Aquest problema precisa avui una agenda renovada que revalor i dignifiqui socialment l'educació. Dins d'ella, els agents de canvi més significatius són

els docents i investigadors. No sols la docència canvia i omple la pròpia vida, també canvia altres vides. Ja és paradigmàtica la referència a la carta que va enviar Albert Camus al seu benvolgut mestre de la infància a Alger, Germain Louis, pràcticament un mes després de rebre el Premi Nobel de Literatura d'any 1957.

S'ha posat de manifest en infinitat de recerques la importància que el professorat té per a la formació de l'alumnat. Certament, les millors oportunitats d'aprenentatge depenen de quins docents siguin els responsables d'oferir-les. Així, entrem en el difícil problema de la formació docent. I tampoc hem d'abordar-ho com si el món no s'hagués transformat i com si les recerques acumulades fins avui no ens haguessin aportat res.

Deia George Steiner que no hi ha dedicació més privilegiada que la docent, que la "libido sciendi" està

gravada en els millors homes i dones:
"Despertar en altres éssers humans
poders, somnis que són més enllà
dels nostres; induir en uns altres
l'amor pel qual nosaltres estimem;
fer del nostre present interior el
seu futur: aquesta és una triple
aventura que no s'assembla a cap
altra". Aquest compromís apassionat
pel qual es percep que el teu quefer
és alguna cosa que et sobrepassa,
que contribueix al bé comú, que
t'atorga plenitud, no és sinó vocació.

Una porció del professorat s'identifica
amb aquesta orientació laboral. No obstant
això, n'existeixen unes altres. Hi ha els qui
consideren l'ensenyament un treball, una
manera de guanyar-se la vida. I, continuant
amb una tercera "orientació laboral", segons
els tipus assenyalats per Seligman, uns altres
la consideren una carrera, que té una implicació
personal més profunda, ja que a més d'obtenir
assoliments salarials, també es satisfan mitjançant la
promoció; però, quan aquesta es deté, es busquen
compensacions i sentit en altres àmbits. Encara
que pertànyer a l'un o l'altre tipus no garanteixi ser
més bon docent, cal pressuposar que el seu
sentit de la identitat professional i el seu nivell
de compromís sí que diferiran en funció
de cadascuna d'elles. Totes les decisions
adoptades en la direcció del compromís
amb l'acció educadora contribuiran a
la millora de la qualitat educativa, en la
mesura en què implica un sòlid sentit de la
finalitat moral, eficàcia i capacitat d'iniciativa
i influència.

Què fer enmig de contextos socialment i
culturalment canviants, enfront del desafiament
tecnològic, davant les pressions d'una puixant agenda
de la "performativitat". Ja no serveixen perfils
de temps passats. Òbviament, es continua
requerint formació en les àrees curriculars,
però els reptes intel·lectuals adquireixen
renovat interès per la necessitat de
conrear el sentit crític, la capacitat
reflexiva i el pensament creatiu. Els
desafiaments relacionals i emocionals
han emergit amb inusitada força. La
identitat professional no es pot descriure
com un procés merament racional, sinó
també i inseparablement emocional. En
aquest sentit, les identitats professionals
estàn sotmeses als mateixos processos de

Els reptes intel·lectuals adquireixen renovat interès per la necessitat de conrear el sentit crític i la capacitat reflexiva

canvi i resistència que les mateixes identitats personals, la qual cosa suposa considerar el professor com a persona i no com a empleat. Així mateix, els vincles del docent amb altres docents i amb la cultura organitzativa, amb l'ethos institucional, com ha mostrat una ingent quantitat d'estudis, constitueixen un element afavoridor del benestar individual i col·lectiu que repercuteix positivament en l'alumnat. Continuar concebant la formació docent com una continuïtat lineal resulta simplistament i escassament pràctic.

Prendre consciència del que suposa la dedicació docent significa acceptar que un s'interna incessantment en una experiència singular i irrepetible. Encara que la perseguem, l'excel·lència docent mai no s'aconsegueix. Vivim en un procés de redescobrim permanent sobre qui som i quina influència arribem a tenir, a través de l'estudi i la reflexió contínues sobre en què consisteix i com es desenvolupen l'educació i la professió docent, no restringides a tots els processos merament instructius. La riquesa i el vigor de la reflexió han d'illuminar la formació docent, especialment focalitzada en la disponibilitat i en totes aquestes qualitats que conviden a oferir amb entusiasme el millor d'un mateix.

Antonio Bernal Guerrero és catedràtic de Teoria i Història de l'Educació de la Universitat de Sevilla. Fundador i director del Grup de Recerca Pedagògica de la Persona. Professor visitant a diverses universitats internacionals. Expert de diverses agències d'avaluació i acreditació de la investigació i del professorat.

Referències

- ¹ "...Acaben de fer-me un grandíssim honor que jo no havia buscat ni sol·licitat. Doncs bé, quan vaig rebre la notícia, el meu primer pensament, després de la meua mare, ha estat per a vostè. Sense vostè, sense aquesta mà afectuosa que va tendir al nen pobre que jo era, sense els seus ensenyaments i el seu exemple, no hauria succeït res de tot això" (p. 53). Cfr.: Camus, A. (2022). *Cartas a mi maestro*. Barcelona: Plataforma Editorial.
- ² Steiner, G. (2016). "Lecciones de los maestros". Madrid: Siruela, p. 173.
- ³ Seligman, M.E.P. (2003). "La auténtica felicidad". Barcelona: Ediciones B.
- ⁴ La selecció del professorat continua sent una assignatura pendent. Hi ha hagut discussió sobre la mateixa i s'han realitzat propostes diverses. Una manera possible d'enfortir la professió docent consisteix a millorar la selecció inicial. En aquest sentit, per exemple, s'ha proposat per al professorat d'educació secundària una fórmula anàloga al MIR establert per a la professió mèdica especialitzada. Sigui aquesta o una altra fórmula, cal millorar la selecció del professorat (vegeu: F.L. Rupérez (2014). *Fortalecer la profesión docente*. Madrid: Narcea). Amb tot, el reconeixement social del professorat i la millora de les condicions laborals i organitzatives són necessàries però insuficients.
- ⁵ Day, C. (2014). "Pasión por enseñar. La identidad personal y profesional del docente y sus valores". Madrid: Narcea (5ª ed.)
- ⁶ L'ensenyament és un procés molt complex que requereix energia intel·lectual i emocional. La comunicació apassionada del saber és el millor antídoto contra tot intent de suplantació del professor. D'altra banda, la diversitat de l'alumnat i dels contextos formatius, en creixent progressió, exigeixen un ímprobe esforç emocional.